

Gemeenschappelijke Verklaring over de Rechtvaardigingsleer

Vertaald door K. Zwanepol.

Gepubliceerd op internet met toestemming van de Stichting Lutherse Uitgeverij en Boekhandel, Den Haag.

Preambule

1. De leer van de rechtvaardiging was voor de lutherse reformatie in de 16e eeuw van centrale betekenis. Zij werd beschouwd als het 'eerste en hoofdartikel', dat tegelijk 'bestuurder en rechter over alle christelijke leerstukken' is. Zeer speciaal werd de rechtvaardigingsleer in haar reformatorische gestalte en haar bijzondere waarde tegenover de rooms-katholieke kerk en theologie uit die tijd aangehangen en verdedigd, die van hun kant een anders toegespitste rechtvaardigingsleer aanhingen en verdedigden. Vanuit reformatorisch gezichtspunt lag hier de kern van alle discussies. In de lutherse belijdenisgeschriften en op het Concilie van Trente van de rooms-katholieke kerk kwam het tot leerveroordelingen, die tot op vandaag geldig zijn en dus een kerkscheidende betekenis hebben.
2. De rechtvaardigingsleer heeft voor de lutherse traditie haar bijzondere betekenis behouden. Daarom nam deze ook vanaf het begin in de officiële luthers-katholieke dialoog een belangrijke plaats in.
3. In het bijzonder zij verwezen naar de rapporten *'Evangelie en Kerk'* (1972) en *'Kerk en Rechtvaardiging'* (1994) van de internationale gemeenschappelijke rooms-katholieke/evangelisch-lutherse commissie, naar het rapport *'Rechtvaardiging door het geloof'* (1983) van de katholieke-lutherse dialoog in de VS en de studie *'Leerveroordelingen-kerkscheidend'* (1986) van de oecumenische werkgroep van protestantse en katholieke theologen in Duitsland. Sommige van deze gespreksverslagen zijn officieel aanvaard. Een belangrijk voorbeeld is de bindende stellingname, waartoe de Verenigde Evangelisch-Lutherse Kerk van Duitsland samen met andere kerken in de Evangelische Kerk in Duitsland met de hoogst mogelijke graad van kerkelijke erkenning over de studie over de leerveroordelingen besloten heeft (1994).
4. Alle genoemde gespreksverslagen en de reacties daarop laten in hun bespreking van de rechtvaardigingsleer onderling een hoge mate aan overeenstemming qua structuur en qua beoordeling zien. Daarom is de tijd rijp om de balans op te maken en de resultaten van de gesprekken over de rechtvaardiging op zo'n manier samen te vatten, dat onze kerken met de nodige precisie en bondigheid over het totale resultaat van deze dialoog worden geïnformeerd en daardoor in staat worden gesteld daarover bindende uitspraken te doen.
5. Dat is het oogmerk van deze Gemeenschappelijke Verklaring. Zij wil namelijk aantonen dat op grond van hun gesprekken de lutherse kerken die haar ondertekenen en de rooms-katholieke kerk nu in staat zijn een gemeenschappelijke opvatting van onze rechtvaardiging door Gods genade door het geloof in Christus uit te spreken. Deze bevat niet alles wat in elk van de kerken over de rechtvaardiging wordt geleerd, maar zij omvat een overeenstemming in de grondwaarheden van de rechtvaardigingsleer en laat zien dat de blijvende verschillen in haar ontvouwing niet langer aanleiding geven tot leerveroordelingen.
6. Onze Verklaring is geen nieuwe en zelfstandige beschrijving naast de dialoograpporten en documenten tot nu toe, laat staan de vervanging daarvan. Zij verwijst juist - zoals het aanhangsel over de bronnen duidelijk maakt - naar de genoemde teksten en hun argumentatie.
7. Evenals de gesprekken zelf wordt ook deze Gemeenschappelijke Verklaring door de overtuiging gedragen dat de overwinning van controversiële punten en vroegere leerveroordelingen noch de scheidingen en veroordelingen gemakkelijk opvat noch het eigen kerkelijk verleden afvalt. Zij wordt echter door de overtuiging gesteund dat onze

kerken in hun geschiedenis nieuwe inzichten aangereikt hebben gekregen en dat zich ontwikkelingen hebben voltrokken, die het de kerken niet alleen mogelijk maken, maar tevens van hen eisen de scheidende vragen en veroordelingen te toetsen en in een nieuw licht te zien.

1. De bijbelse rechtvaardigingsboodschap

8. Onze gemeenschappelijke wijze van luisteren naar het Woord van God in de Heilige Schrift heeft tot deze nieuwe inzichten geleid. Gezamenlijk horen wij het evangelie, dat 'God de wereld zozeer heeft liefgehad dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe' (Joh. 3:16). Deze blijde boodschap wordt in de Heilige Schrift op verschillende manieren uitgedrukt. In het Oude Testament horen wij het Woord van God over de zondigheid van de mens (Ps. 51:1-5; Dan. 9:5v.; Pred. 8:9v; Esra 9:6v) en over menselijke ongehoorzaamheid (Gen. 3:1-19; Neh. 9:16v, 26), evenals over Gods gerechtigheid (Jes. 46:13; 51:5-8; 56:1; [vgl. 53:11]; Jer. 9:24) en het gericht van God (Pred. 12:14; Ps. 9:4v.; 76:7-9).
9. In het Nieuwe Testament worden bij Mattheus (5:10; 6:33; 21:32), Johannes (16:8-11), in de brief aan de Hebreëen (5:13; 10:37v.) en in de brief van Jacobus (2:14-26) die thema's 'gerechtigheid' en 'rechtvaardiging' op onderscheiden wijze behandeld. Ook in de paulinische brieven wordt de gave van het heil op verschillende wijze beschreven, onder andere als 'bevrijding tot vrijheid' (Gal. 5:1-13; vgl. Rom. 6:7), als 'verzoening met God' (2 Cor. 5:18-21; vgl. Rom 5:11), als 'vrede met God' (Rom. 5:1), als 'nieuwe schepping' (2 Cor. 5:17), als 'leven voor God in Christus Jezus' (Rom. 6:11,23), of als 'heiliging in Christus Jezus' (vgl. 1 Cor. 1:2; 1:30; 2 Cor. 1:1). Onder deze aanduidingen is de beschrijving 'rechtvaardiging' van de zondaar door Gods genade in het geloof (Rom. 3:23-25) prominent, en wordt in de Reformatie benadrukt.
10. Paulus beschrijft het evangelie als een kracht van God tot redding van de mens, die in de macht van de zonde gevallen is; als boodschap die de 'gerechtigheid Gods uit geloof tot geloof' (Rom. 1:16) verkondigt en de 'rechtvaardiging' (Rom. 3:21-31) schenkt. Hij verkondigt Christus als 'onze gerechtigheid' (1 Cor. 1:30), wanneer hij op de opgestane Heer toepast wat Jeremia over God zelf verkondigd heeft (Jer. 23:6). In de dood en opstanding van Christus zijn alle dimensies van zijn verlossingswerk geworteld, want hij is 'onze Heer, die is overgeleverd om onze overtredingen en opgewekt om onze rechtvaardiging' (Rom. 4:25). Alle mensen hebben Gods gerechtigheid nodig, want 'allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods' (Rom. 3:23; vgl. Rom. 1:18-3:20; 11:32; Gal. 3:22). In de brief aan de Galaten (3:6) en aan de Romeinen (4:3-9) vat Paulus het geloof van Abraham (Gen. 15:6) op als het geloof in die God, die de zondaar rechtvaardigt (Rom. 4:5) en beroept zich op het getuigenis van het Oude Testament om zijn evangelie te onderstrepen dat die gerechtigheid allen wordt toegerekend die, evenals Abraham, op Gods belofte vertrouwen. De 'uit het geloof rechtvaardige zal leven' (Hab. 2:4; vgl. Gal. 3:11; Rom. 1:17). In de brieven van Paulus is Gods gerechtigheid tevens 'de kracht van God voor een ieder die gelooft' (Rom. 1:16). In Christus laat hij deze gerechtigheid de onze zijn (2 Cor. 5:21). Wij krijgen deel aan de rechtvaardiging door Christus Jezus, 'die God ertoe heeft bestemd om verzoening tot stand te brengen met zijn bloed, verzoening die werkzaam is door het geloof' (Rom. 3:25; vgl. 3:21-28). Want 'uit genade bent u door het geloof gered, niet uit eigen kracht - God heeft het geschonken -, niet op grond van uw werken' (Ef. 2:8v.).
11. Rechtvaardiging is zondenvergeving (Rom. 3:23-25; Hand. 13:39; Luc. 18:14), bevrijding van de onderdrukkende macht van de zonde en van de dood (Rom. 5:12-21) en van de vloek van de wet (Gal. 3:10-14). Zij is opneming in de gemeenschap met God; nu reeds, maar eens op volkomen wijze in Gods komend rijk (Rom. 5:1v.). Zij verenigt met Christus en met zijn dood en zijn opstanding (Rom. 6:5). Zij vindt plaats in het ontvangen van de Heilige Geest in de doop als een inlijving in het ene lichaam (Rom. 8:1v., 9v.; 1 Cor. 12:12). Dat alles komt alleen van God omwille van Christus

uit genade door het geloof in het 'evangelie van de Zoon van God' (Rom. 1:1-3).

12. De gerechtvaardigden leven uit het geloof, dat uit het woord van Christus komt (Rom. 10:17) en dat in de liefde werkt (Gal. 5:6), die vrucht van de Geest is (Gal. 5:22v.). Maar omdat machten en begeerten die gerechtvaardigden uiterlijk en innerlijk aanvechten (Rom. 8:35-39; Gal. 5:16-21) en zij in zonde vallen (1 Joh. 1:8,10), moeten zij de beloften van God steeds opnieuw horen, hun zonden belijden (1 Joh. 1:9), aan het lichaam en bloed van Christus deelhebben en vermaand worden om in overeenstemming met de wil van God rechtvaardig te leven. Daarom zegt de apostel tegen de gerechtvaardigden: 'spant u met vrees en beven in voor uw heil! Want God is het, die in u het willen en volbrengen bewerkt, nog boven uw goede wil uit' (Phil. 2:12v.). De blijde boodschap echter blijft: 'Nu is er geen veroordeling meer voor diegenen die in Christus Jezus zijn' (Rom. 8:1) en in wie Christus leeft (Gal. 2:20). Door de rechtvaardige daad van Christus zal het 'voor alle mensen tot een rechtvaardiging ten leven komen' (Rom. 5:18).

2. De rechtvaardigingsleer als oecumenisch probleem

13. De tegengestelde uitleg en toepassing van de bijbelse boodschap van de rechtvaardiging was in de 16e eeuw een van de belangrijkste redenen voor de scheiding binnen de westerse kerk en heeft ook geleid tot leerveroordelingen. Voor de overwinning van de kerkscheiding is daarom een gemeenschappelijke opvatting van de rechtvaardiging fundamenteel en onmisbaar. Onder aanvaarding van bijbelwetenschappelijke, theologie- en dogmenhistorische inzichten heeft zich in de oecumenische dialoog sinds het Tweede Vaticaans Concilie een duidelijke toenadering met betrekking tot de rechtvaardigingsleer gemanifesteerd, zodat in deze Gemeenschappelijke Verklaring een overeenstemming in de grondwaarheden van de rechtvaardigingsleer geformuleerd kan worden. In het licht van die consensus raken de desbetreffende leerveroordelingen van de 16e eeuw de huidige partner niet meer.

3. De gemeenschappelijke opvatting over de rechtvaardiging

14. Het gemeenschappelijk luisteren naar de in de Heilige Schrift verkondigde blijde boodschap en niet het minst de theologische gesprekken van de laatste jaren tussen de lutherse kerken en de rooms-katholieke kerk hebben tot een gemeenschappelijke opvatting van de rechtvaardiging geleid. Deze omvat een overeenstemming in de grondwaarheden waarmee de onderscheiden uitleg in afzonderlijke uitspraken verenigbaar is.
15. Het is ons gemeenschappelijk geloof, dat de rechtvaardiging het werk van de drie-enige God is. De Vader heeft zijn Zoon tot heil van de zondaar in de wereld gezonden. De menswording, de dood en de opstanding van Christus zijn de grond en voorwaarde van de rechtvaardiging. Daarom betekent rechtvaardiging dat Christus zelf onze gerechtigheid is, waaraan wij naar de wil van de Vader door de Heilige Geest deel krijgen. Gemeenschappelijk belijden wij: alleen uit genade in het geloof in de heilsdaad van Christus, niet op grond van enige verdienste van onze kant worden wij door God aangenomen en ontvangen wij de Heilige Geest, die onze harten vernieuwt en ons in staat stelt en oproept tot goede werken.
16. Alle mensen zijn door God tot het heil in Christus geroepen. Alleen door Christus worden wij gerechtvaardigd wanneer wij in geloof dit heil ontvangen. Het geloof zelf is op zijn beurt geschenk van God door de Heilige Geest, die door woord en sacramenten in de gemeenschap van gelovigen werkt en die tevens de gelovigen tot die vernieuwing van hun leven leidt die God in het eeuwige leven zal voltooien.
17. Wij zijn er ook samen van overtuigd dat de boodschap van de rechtvaardiging ons op een bijzondere manier wijst op het midden van het nieuwtestamentisch getuigenis van Gods heilshandelen in Christus: zij zegt ons dat wij zondaars ons nieuwe leven alleen aan de vergevende en herscheppende barmhartigheid van God te danken hebben, die wij ons

slechts kunnen laten schenken en in het geloof ontvangen, maar nooit - in welke vorm ook - kunnen verdienen.

18. Daarom is de leer van de rechtvaardiging, die deze boodschap opneemt en ontvouwt, meer dan een deel van de christelijke geloofsleer. Zij staat in een wezenlijke betrekking tot alle geloofswaarheden, die in innerlijke samenhang met elkaar gezien moeten worden. Zij is een onmisbaar criterium, dat ertoe dient de gehele leer en praxis van de kerk onophoudelijk op Christus te oriënteren. Wanneer lutheranen de unieke betekenis van dit criterium benadrukken, ontkennen zij niet de samenhang en de betekenis van alle geloofswaarheden. Wanneer katholieken zich tot meerdere criteria verplicht zien, ontkennen zij niet de bijzondere functie van de rechtvaardigingsboodschap. Lutheranen en katholieken hebben gezamenlijk als doel in alles Christus te belijden, die alleen boven alles te vertrouwen is als de enige middelaar (1 Tim. 2:5), door wie God in de Heilige Geest Zichzelf geeft en zijn vernieuwende gaven schenkt [vgl. de bronnen bij hoofdstuk 3].

4. De ontvouwing van de gemeenschappelijke opvatting van de rechtvaardiging

4.1 Onvermogen en zonde van de mens met betrekking tot de rechtvaardiging

19. Wij belijden gezamenlijk dat de mens voor zijn heil volledig op de reddende genade van God is aangewezen. De vrijheid die hij tegenover de mensen en de dingen van de wereld bezit, is geen vrijheid met het oog op zijn heil. Want als zondaar staat hij onder het gericht van God en is hij niet in staat zich uit zichzelf om redding naar God te wenden of zijn rechtvaardiging voor God te verdienen of op eigen kracht zijn heil te bereiken. Rechtvaardiging geschiedt alleen uit genade. Omdat katholieken en lutheranen dat gemeenschappelijk belijden, daarom geldt:
20. Als katholieken zeggen dat de mens bij de voorbereiding op de rechtvaardiging en haar aanvaarding door zijn toestemming met Gods rechtvaardigend handelen 'meewerkt', dan zien zij in zo'n persoonlijke toestemming zelf een werking van de genade en geen verrichting van de mens uit eigen kracht.
21. Naar lutherse opvatting is de mens niet in staat bij zijn redding mee te werken omdat hij zich als zondaar actief tegen God en Zijn reddend handelen verzet. Lutheranen ontkennen niet dat de mens de werking van de genade kan afwijzen. Wanneer zij benadrukken dat de mens de rechtvaardiging slechts ontvangen kan (*mere passive*), dan bedoelen ze daarmee iedere mogelijkheid van een eigen bijdrage van de mens tot zijn rechtvaardiging uit te sluiten, maar zij ontkennen niet dat de gelovige persoonlijk volledig is betrokken in het geloof dat door het Woord van God zelf wordt bewerkt [vgl. bronnen bij hoofdstuk 4.1].

4.2 Rechtvaardiging als zondenvergeving en rechtvaardigmaking

22. Wij belijden gezamenlijk dat God uit genade de mens de zonde vergeeft en hem tegelijk in zijn leven van de knechtende macht van de zonde bevrijdt en hem het nieuwe leven in Christus schenkt. Wanneer de mens in het geloof aan Christus deel heeft, rekent God hem zijn zonde niet toe en brengt in hem werkzame liefde tot stand door de Heilige Geest. Beide aspecten van het genadehandelen van God mogen niet van elkaar gescheiden worden, want de gelovigen worden met Christus verenigd, die in zijn persoon onze gerechtigheid is (1 Cor. 1:30): zowel de vergeving van zonden als ook de heiligende aanwezigheid van God Zelf. Omdat katholieken en lutheranen dat gemeenschappelijk belijden, daarom geldt:
23. Wanneer lutheranen beklemtonen dat de gerechtigheid van Christus onze gerechtigheid is, willen zij er vooral aan vasthouden dat aan de zondaar, doordat hem de vergeving wordt toegezegd, de gerechtigheid voor God in Christus wordt geschonken en zijn leven slechts in vereniging met Christus wordt vernieuwd. Wanneer zij benadrukken dat Gods genade vergevende liefde ('gunst van God') is, ontkennen zij daarmee niet de vernieuwing van het leven van de christen. Maar zij willen tot uitdrukking brengen dat de rechtvaardiging vrij blijft van menselijke

medewerking en ook niet van de levensvernieuwende werking van de genade in de mens afhangt.

24. Wanneer katholieken benadrukken dat aan de gelovige de vernieuwing van de innerlijke mens door de ontvangst van de genade wordt geschonken, dan willen zij eraan vasthouden dat de vergevende genade van God altijd vergezeld gaat van het geschenk van een nieuw leven dat in de Heilige Geest in werkzame liefde effectief wordt. Zij ontkennen daarmee echter niet dat Gods genadegave in de rechtvaardiging onafhankelijk blijft van menselijke medewerking [vgl. de bronnen 4.2].

4.3 *Rechtvaardiging door geloof en uit genade*

25. Wij belijden samen dat de zondaar door het geloof in het heilshandelen van God in Christus gerechtvaardigd wordt; dit heil wordt hem door de Heilige Geest als fundament van heel zijn christelijk leven in de doop geschonken. De mens vertrouwt in het rechtvaardigend geloof op Gods genadige belofte, dat de hoop op God en de liefde tot Hem insluit. Dit geloof is in de liefde werkzaam; daarom kan en mag de christen niet zonder werken blijven. Maar alles wat in de mens aan het gratis geschenk van het geloof voorafgaat of daarop volgt, is niet grond van de rechtvaardiging en verdient haar niet.
26. Naar lutherse opvatting rechtvaardigt God de zondaar alleen in het geloof (*sola fide*). In het geloof vertrouwt de mens volledig op zijn Schepper en Verlosser en verkeert zo in gemeenschap met Hem. God Zelf bewerkt het geloof, wanneer hij door Zijn scheppend woord dat vertrouwen doet ontstaan. Omdat deze daad van God een nieuwe schepping is, betreft zij alle dimensies van de persoon en leidt tot een leven in hoop en liefde. Zo wordt in de leer van de 'rechtvaardiging door het geloof alleen' de vernieuwing van de levenswandel die noodzakelijk uit de rechtvaardiging volgt en zonder welke geen geloof kan zijn, weliswaar van de rechtvaardiging onderscheiden, maar er niet van gescheiden. Veelmeer wordt daarmee de grond aangegeven waaruit zo'n vernieuwing ontstaat. Uit de liefde van God, die aan de mens in de rechtvaardiging wordt geschonken, vloeit de vernieuwing van het leven voort. Rechtvaardiging en vernieuwing zijn door de in het geloof aanwezige Christus met elkaar verbonden.
27. Ook naar katholieke opvatting is het geloof voor de rechtvaardiging fundamenteel, want zonder geloof kan er geen rechtvaardiging plaatsvinden. De mens wordt als hoorder van het Woord en gelovige door de doop gerechtvaardigd. De rechtvaardiging van de zondaar is zondenvergeving en rechtvaardigmaking door de rechtvaardigingsgenade die ons tot kinderen van God maakt. In de rechtvaardiging ontvangen de gerechtvaardigden van Christus geloof, hoop en liefde en worden aldus in de gemeenschap met Hem opgenomen. Deze nieuwe persoonlijke verhouding tot God is geheel en al op de genade van God gebaseerd en blijft steeds van het heilscheppend werken van de genadige God afhankelijk. Die trouw blijft aan Zichzelf en op Wie de mens daarom kan vertrouwen. Daarom wordt de rechtvaardigingsgenade nooit bezit van de mens waarop hij zich tegenover God zou kunnen beroepen. Wanneer naar katholieke opvatting de vernieuwing van het leven door de rechtvaardigingsgenade wordt onderstreept, dan is deze vernieuwing in geloof, hoop en liefde altijd op Gods grondeloze genade aangewezen en levert geen bijdrage aan de rechtvaardiging waarop wij ons voor God zouden kunnen beroemen (Rom. 3:27) [vgl. de bronnen bij hoofdstuk 4.3].

4.4 *De gerechtvaardigden als zondaar*

28. Wij belijden gezamenlijk dat de Heilige Geest in de doop de mens met Christus verenigt, rechtvaardigt en hem werkelijk vernieuwt. En toch blijft de gerechtvaardigde zolang hij leeft voortdurend op de onvoorwaardelijk rechtvaardigende genade van God aangewezen. Ook is hij niet onttrokken aan de altijd nog aandringende macht en de greep van de zonde (vgl. Rom. 6:12-14) noch ontheven aan de levenslange strijd tegen de tegen God gerichte zelfzuchtige begeerten van de oude mens (vgl. Gal. 5:16; Rom.

7:7,10). Ook de gerechtvaardigde moet zoals in het Onze Vader dagelijks God om vergeving bidden (Matth. 6:12; 1 Joh. 1:9). Hij is steeds opnieuw tot omkeer en boete geroepen en hem wordt steeds de vergeving verleend.

29. Dat vatten lutheranen in die zin op dat de christen 'tegelijk zondaar en rechtvaardige' is. Hij is volledig rechtvaardig omdat God hem door Woord en sacrament zijn zonde vergeeft en hem de gerechtigheid van Christus toekent die hem in het geloof eigen wordt en hem in Christus voor God tot rechtvaardige maakt. Zie op zichzelf echter weet hij door de wet dat hij tevens geheel en al zondaar blijft. De zonde woont nog altijd in hem (1 Joh. 1:8; Rom. 7:17,20), want hij vertrouwt steeds op afgoden en bemint God niet met die ongedeelde liefde die God als zijn Schepper van hem eist (Deut. 6:5; Matth. 22:36-40 parr.). Deze afkeer van God is als zodanig werkelijk zonde. Niettemin is de knechtende macht van de zonde op grond van de verdienste van Christus gebroken: zij is niet langer een zonde die de christen 'beheerst', omdat zij 'beheerst' wordt door Christus met wie de gerechtvaardigde in het geloof verbonden is. Zo kan de christen, zolang hij op aarde leeft, in elk geval deels een leven in gerechtigheid leiden. Ondanks de zonde is de christen niet meer van God gescheiden, omdat hem, die door de doop en de Heilige Geest wedergeboren is, in dagelijkse terugkeer naar de doop de zonde vergeven wordt. Dus veroordeelt zijn zonde hem niet en brengt hem niet langer de eeuwige dood. Wanneer dus lutheranen zeggen dat de gerechtvaardigde ook zondaar en zijn opstand tegen God werkelijk zonde is, ontkennen zij niet dat hij ondanks de zonde in Christus niet van God gescheiden is en dat zijn zonde 'beheerste' zonde is. Over het laatste zijn zij het met de rooms-katholieken eens ondanks verschillen van opvatting over de zonde van de gerechtvaardigde.
30. De katholieken zijn van mening dat de genade van Jezus Christus die in de doop wordt verleend alles wat 'werkelijk' zonde, wat 'veroordelenswaardig' is, delgt (Rom. 8:1). Er blijft echter een uit de zonde afkomstige en tot zonde aanzettende neiging (*concupiscentia*) in de mens aanwezig. Omdat naar katholieke overtuiging bij het totstandkomen van menselijke zonden een persoonlijk element in het geding is, beschouwen zij bij afwezigheid daarvan de tegen God gerichte neiging niet als zonde in eigenlijk zin. Daarmee willen zij niet loochenen dat deze neiging niet in overeenstemming is met het oorspronkelijke plan van God met de mensheid noch dat zij objectief afkeer van God en onderwerp van een levenslange strijd is. Dankbaar voor de verlossing door Christus willen zij benadrukken dat de tegen God gerichte neiging niet de straf van de eeuwige dood verdient en de gerechtvaardigde niet van God scheidt. Maar wanneer de gerechtvaardigde zich echter opzettelijk van God afzondert, is het niet voldoende om zich opnieuw aan de geboden te houden, maar moet hij in het sacrament der verzoening vergeving en vrede ontvangen door het vergevingswoord dat hem krachtens het verzoeningswerk van God in Christus wordt toegezegd [vgl. de bronnen bij hoofdstuk 4.4].

4.5 Wet en evangelie

31. Wij belijden tezamen dat de mens in het geloof in het evangelie 'zonder de werken der wet' (Rom. 3:28) gerechtvaardigd wordt. Christus heeft de wet vervuld en door zijn dood en opstanding als heilsweg overwonnen. Wij belijden ook dat de geboden van God voor de gerechtvaardigde van waarde blijven en dat Christus in zijn onderwijs en voorbeeld de wil van God, die ook voor de gerechtvaardigde richtsnoer van zijn handelen is, tot uitdrukking brengt.
32. De lutheranen wijzen erop dat de onderscheiding en juiste verhouding van wet en evangelie wezenlijk is voor de opvatting van de rechtvaardiging. De wet is in zijn theologische gebruik eis en aanklacht waaronder ieder mens - ook de christen - voorzover hij zondaar is, levenslang staat en die zijn zonde aantoon opdat hij in het geloof in het evangelie zich volledig wendt tot Gods barmhartigheid in Christus, die alleen rechtvaardigt.

33. Omdat de wet als heilsweg door het evangelie vervuld en overwonnen is, kunnen katholieken zeggen dat Christus geen wetgever in de zin van Mozes is. Wanneer katholieken benadrukken dat de gerechtvaardigde tot inachtneming van de geboden van God gehouden is, dan ontkennen zij daarmee niet dat God uit erbarmen de genade van het eeuwige leven door Jezus Christus aan Zijn kinderen heeft beloofd [vgl. de bronnen bij hoofdstuk 4.5].

4.6 Heilzekerheid

34. Wij belijden gezamenlijk dat de gelovigen op de barmhartigheid en de beloften van God kunnen vertrouwen. Ook met het oog op hun eigen zwakheid en veelvuldige bedreigingen van hun geloof kunnen zij krachtens de dood en de opstanding van Christus bouwen op de effectieve toezegging van Gods genade in woord en sacrament en dus van deze genade zeker zijn.
35. Dit is op bijzondere manier door de reformatoren benadrukt: in de aanvechting moet de gelovige niet op zich zelf, maar volledig op Christus zien en alleen hem vertrouwen. Zo is hij in het vertrouwen op Gods beloften van zijn heil verzekerd, maar hij is nooit zeker wanneer hij ziet op zichzelf.
36. Katholieken kunnen de inzet van de reformatoren delen om het geloof te funderen op de objectieve werkelijkheid van de belofte van Christus, van eigen ervaringen af te zien en alleen op het beloftewoord van Christus te vertrouwen (vgl. Matth. 16:19; 18:18). Met het Tweede Vaticaans Concilie zeggen katholieken: geloven betekent zich volledig aan God toevertrouwen, die ons uit de duisternis van de zonde en van de dood bevrijdt en tot het eeuwige leven opwekt. In die zin kan men niet in God geloven en tegelijk Zijn beloftewoord voor onzeker houden. Niemand mag aan Gods barmhartigheid en aan de verdienste van Christus twijfelen. Maar ieder kan zich zorgen maken om zijn heil wanneer hij let op zijn eigen zwakheid en gebreken. Bij de erkenning van zijn eigen falen mag de gelovige er echter zeker van zijn dat God zijn heil op het oog heeft [vgl. de bronnen bij hoofdstuk 4.6].

4.7 De goede werken van de gerechtvaardigde

37. Wij belijden samen dat goede werken - een christelijk leven in geloof, hoop en liefde - de rechtvaardiging volgen en de vruchten daarvan zijn. Wanneer de gerechtvaardigde in Christus leeft en werkzaam is in de ontvangen genade, draagt hij - bijbels gesproken - goede vrucht. Omdat christenen hun hele leven lang tegen de zonde strijden, is dit gevolg van de rechtvaardiging voor hen een plicht die zij moeten vervullen. Daarom vermanen Jezus en de geschriften van de apostelen de christen werken der liefde te volbrengen.
38. Naar katholieke opvatting dragen de goede werken, die mogelijk zijn gemaakt door de genade en de werking van de Heilige Geest, tot een groei in de genade bij, zodat de van God ontvangen gerechtigheid bewaard en de gemeenschap met Christus verdiept worden. Wanneer katholieken aan het 'verdienstelijk' karakter van de goede werken vasthouden, dan willen zij zeggen dat voor deze werken naar het bijbels getuigenis een loon in de hemel is beloofd. Het is hun bedoeling de verantwoordelijkheid van de mens voor zijn handelen te benadrukken, maar niet het geschenk karakter van de goede werken te bestrijden, laat staan te ontkennen dat de rechtvaardiging zelf steeds een onverdiend genadeschenk blijft.
39. Ook bij de lutheranen is de gedachte van een bewaren van de genade en een groei in genade en geloof aanwezig. Zij beklemtonen evenwel dat de gerechtigheid als aanvaarding door God en als deelname aan de gerechtigheid van Christus altijd volledig is. Maar zij zeggen tegelijk dat de uitwerking daarvan in het christelijk leven groeien kan. Wanneer zij de goede werken van de christen als 'vruchten' en 'tekenen' van de rechtvaardiging en niet als eigen verdienste beschouwen, dan vatten zij niettemin het eeuwige leven overeenkomstig het Nieuwe Testament op als onverdiend 'loon' in de zin van vervulling van Gods belofte aan de gelovigen [vgl. de bronnen 4.7].

5. De betekenis en draagwijdte van de bereikte overeenstemming

40. De in deze verklaring gepresenteerde opvatting van de rechtvaardigingsleer laat zien dat tussen katholieken en lutheranen een overeenstemming in de grondwaarheden van de rechtvaardigingsleer bestaat. In het licht van deze overeenstemming zijn de in nr. 18-39 beschreven, blijvende verschillen in taal, theologische vormgeving en de accentuering van de rechtvaardigingsopvatting aanvaardbaar. Daarom zijn de lutherse en de rooms-katholieke ontvouwingen van het rechtvaardigingsgeloof in hun verscheidenheid open voor elkaar en heffen de overeenstemming in de grondwaarheden niet weer op.
41. Daarmee verschijnen ook de leerveroordelingen van de 16e eeuw, voorzover ze op de leer van de rechtvaardiging betrekking hebben, in een nieuw licht: de in deze verklaring voorgelegde leer van de lutherse kerken valt niet onder de veroordelingen van het Concilie van Trente. De verwerpingen in de lutherse belijdenisgeschriften hebben geen betrekking op de in deze verklaring voorgelegde leer van de rooms-katholieke kerk.
42. Daarmee wordt niets afgedaan aan de ernst van de veroordelingen die op de rechtvaardigingsleer betrekking hebben. Sommige waren niet eenvoudig ongegrond; zij behouden voor ons 'de betekenis van heilzame waarschuwingen' waarop wij in leer en leven moeten letten.
43. Onze overeenstemming in de grondwaarheden van de rechtvaardigingsleer moet zich in het leven en in het onderwijs van de kerken effectueren en bewijzen. In dit verband zijn er nog vragen van verschillend gewicht die verdere opheldering behoeven. Ze hebben onder andere betrekking op de verhouding tussen Woord van God en kerkelijke leer, en op de leer van de kerk, op het kerkelijk gezag, op kerkelijke eenheid, op het ambt en op de sacramenten en tenslotte op de relatie tussen rechtvaardiging en sociale ethiek. Wij zijn ervan overtuigd dat de bereikte overeenstemming een draagkrachtige basis voor deze opheldering biedt. De lutherse kerken en de rooms-katholieke kerk zullen zich verder inspannen om de gemeenschappelijke opvatting van de rechtvaardiging te verdiepen en deze in de kerkelijke leer en in de kerkelijke praktijk vruchtbaar te laten worden.
44. Wij zeggen de Heer dank voor deze beslissende stap ter overwinning van de kerkscheiding. Wij vragen de Heilige Geest ons verder te leiden naar die zichtbare eenheid die volgens de wil van Christus is.